

izhaja vsak četrtek
in velja s poštnino
vred in v Mariboru z
pošiljanjem na dom
za celo leto K 5.—
za pol leta „ 2.60
za četrtri leta „ 1.30

Naročnina se pošilja
upravitelstvu v tiskarni
sv. Cirila, koroške
ulice št. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Deležniki katol. tis-
kovnega društva do-
bivajo list brez po-
sebne naročnine.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Pesamezni listi dobé
se v tiskarni in pri
gospodu Novak-u na
velikem trgu po 10 h.

Rokopis se ne vra-
tajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natisne enkrat,
po 12 h, dvakrat 18 h,
trikrat 24 h.

Štev. 35.

V Mariboru, dne 31. avgusta 1899.

Tečaj XXXIII.

Uganka za ljudstvo.

Spominjali se bodete, kako so lani glav-
nega vodjo prusakov, Wolfa, in par njegovih
tovarišev izvenc drž. zbornice siloma odnesli
v zapor, ker je postalo njih besnenje za
življenje drugih skrajno nevarno. Vsak ljubitelj
miru je prijetno oddahnil ter se veselil nade,
da bode v zbornici vendar enkrat zopet mo-
goče v prid ljudstvu delati. Ali že čez par
ur je vlada te glavne razgrajače in širitelje
veleizdaje zopet izpustila, poprej pa je ponižno
prosila odpusčenja. Zgoditi se jim ni smelo nič.
Spominjali se tudi bodete, da smo Vam pred
kratkim poročali o sodnijskem uradniku Fraisu
v Gradcu, o katerem je državno pravdnštvo
izreklo svoje prepričanje, da je bil z ljudmi
zunaj v Nemčiji v zvezi v protiavstrijske na-
mene; ta človek je bil kaznovan le radi raz-
širjevanja prepovedanih spisov s 100 gold.
globe, tudi so ga morali takoj izpustiti, in
danes je zopet, kar je bil prej. Pristavili
smo tudi, da je Fraiso med avstrijskimi
uradniki vse polno; vlada to vé, ali ona jim
ne krivi lasú, marveč povzdiguje je na višja
mesta.

Povsod po Avstriji in neprenehoma se
v zborih propoveduje javno, kako se naj
dela, da bo Avstrija prej razpadla ter to-
stranska polovica postala pruska, onostranska
samostalna; javno se agituje za protestan-
tizem pod geslom «Proč od Rima!» očitno
priznavajoč, da to pomeni «Proč od Avstrije!»;
neprenehoma se po krdelu časniških listov
ljudstvo ščuje zoper branitelje naše cesarske
rodovine in celokupne Avstrije; pri belem

dnevu se po šulverajnskih šolah in tudi po
drugih, kjer so prusaski učitelji, mladina
užiga za prusaštvo, in rado se vidi, ako nosi
deca z učitelji vred modriš; da, celo živ-
ljenja ni varen, kdor očitno spozna, da je
Avstriji in cesarju zvest; skratka prusaska
druhal v zvezi s socijalno demokracijo divja
prosto kakor razljučena zver, ne mené se
za zakone, ampak hotéč vse doseči s kruto
silo, s kamenjem, gorjačami, noži, revolverji;
in vlada — prusaskim časnikom milo pri-
zanaša, prusaské šole po moči podpira; če pa
se kje kak žandar spozabi, da prusaskéga
divjaka prime, se ta ali brez vse kazni ali
s kakor mogoče najmanjšo zopet izpusti;
dočim bi po pravici morali vsacega, ki nosi
modriš, takoj na par let zapreti, kajti ta e-
vetica danes pomeni, da je oni, ki jo nosi,
pristaš pruske stranke, ima na pr. deželni
nadzornik nekje le take učitelje rad, ki
modriš radi nosijo in ki vedo tudi v učencih
buditi ljubezen do te cvetlice.

Kar je poštenih, avstrijsko mislečih urad-
nikov, profesorjev, učiteljev, ti se preganjajo,
in vlada sama je bila, ki je preganja najhuje.
Če se katoliški ali slovenski ali sploh av-
strijski moške zbirajo, da bi se posvetovali,
kako Avstriji pomagati, in prusaska socijalno
demokratska tolpa s koli, s kamenjem in re-
volverji pridre nad nje, vlada v njih obrambo
ne zgane prsta, k večjemu pošlje par žan-
darjev ali vojakov s poveljem, da nikomur
nič žalega ne storé.

V revoluciji smo, v pravi revoluciji, ki
hoče v državi vse, kar je zdravo, prevreči,
kar je pošteno, uničiti, kar je trdno, razdjati;

končni cilj ji je, tostransko državno polovico
spraviti pod prusko krono in prestol Habs-
burzanov premakniti v Budapešto. Pravzaprav
traja revolucionarno stanje že več let, a
dokler se ni bilo tako hudo, smo še trpeli in
se sčasoma privadili; toda danes spoznajo
gluši in slepci, kje smo. Kako bi ne! V
Graslicah na Češkem je pretekli teden le
sviranje cesarske pesmi prusake tako raz-
ljutilo, da so začeli divjati, kakor besni. Na
tisoče jih je navrelo z raznim orožjem in
streljali so na žandarje. Sedaj so ti-le seveda
moralí vsaj sebe braniti in nastalo je me-
sarsko klanje. Vlada je tistega uradnika, ka-
terege so divjaki imeli na sumu, da je žan-
darjem ukazal streljati, takoj odstranila in
dovolila, da sta dva voditelja divje tolpe
pri pogrebu petih padlih razgrajačev ob grobu
divjo maso še vse boljše podžigala. A ne le
v Graslicah, ampak povsod po Češkem,
kjer prebivajo Nemci, zlasti pa v severo-za-
padnem, to je v tistem delu, kjer je tok iz
Nemčije najmočnejši, v Ašu, Hebu, Žaicu itd.
držno dviga živa revolucija strasti razpaljeno
glavo; in gotovo ni brez pomena, da imamo
ob istem času tudi na jugu monarhije, v
Celovcu, podobo revolucije v vsej resnici.
Da, v revoluciji smo; in vlada — ona gleda,
kakor da bi živeli v najlepšem redu, ljubčke,
besneže bi kaj rada pritiskala na svoje srce,
ako bi se ti dali, Slovane in pridne Avstrijce
sploh, pa kruto pesti, če se drznejo, braniti
svoje življenje, državo in cesarja.

Zdravemu človeku, ne poznajočemu naše
politike, bi lahko zastala pamet, ko gleda
tako nedoumno počenjanje; saj je vendar

Listek.

Klobukova povest.

(V. Hálek. — Jan Stanovsky.)

II.

Dojnica v mojem očetovskem domu je
imela prav, ko mi je prerokovala, da se po-
vsnem še na ministra. Kajti glava, katero
sem si izvolil za sprevodnico svojega živ-
ljenja, za svojo drugo polovico, bila je mi-
nistrova. Primaruha, taka sreča in tako hitro,
takoj s prvim korakom, tako sijajno začeti
svojo pot! Kaj takega doseže malokateri, in
od tega trenutka tudi nisem več dvojlil, da-
li sem velik duh.

Večno ne pozabim teh blagih trenutkov,
katere sem doživel z ministrovo glavo. Naj-
večo lagoto, najsrčnejše spoštovanje, kako si
more klobuk želeli na tem okroglem in na
obeh oseh vtisnjenem svetu. Vsega sem imel
v preobilni meri. Imenoval bi z veseljem
to svojo ljubezen do ministrove glave zlati
vek svojega življenja. Kar je velikemu člo-
veškemu rodu raj, to je bilo meni bivanje
pri ministru; in zato se znabiti nikdo ne
začudi, če trdim, da se mi pri njem ni tožilo
po očetovem domu.

Ko sem prišel domu s svojo glavo —
moram takoj tukaj opomniti, da je to bila
glava, kakršne že več ne najdem na svetu.
Vonjala je kakor pomladne rože, našemljena
je bila vsak dan, kakor kadar gre na ples
— torej, kako pa bi tudi mene ne čislala,
takega moža, kakor sem jaz! To drugače
niti biti ni moglo.

Kadar sem tedaj prišel se svojo glavo
domu, že je čakal na me strežnik, ta me
poda komorniku, komornik drugemu komor-
niku, in ta me je ponesel v skatljjo, da bi-si
odpočil. In počival sem gosposki; tako, kakor
je to moj velik duh zaslužil, tako, kakor mi
je bila to prerokovala dobra dojnica — tako,
kakor sem bil na dnu svojega srca pričak-
oval in si želel v najtajnejši zgibi svoje
duše. Tukaj ni bilo ničesar, kar bi me bilo
dramilo, bodisi iz prijetnih mislij, bodisi s
tihega miru. Ako sem hotel preiskovati, pre-
iskoval sem; ako sem hotel govoriti, govoril
sem; ako sem hotel molčati, molčal sem;
ako sem hotel dremati, dremal sem. Kar se
je poljubilo mojemu grlu in mojemu srcu,
imel sem takoj, komaj da mi je šinila misel
v glavo.

Moja gospa, ministrova glava namreč,
brez mene ni storila koraka; spremljal sem
jo na konju in pešice, na vozu in brez voza

— kakor se nama je ljubilo. Je-li deževalo,
vzela sva si tudi voz; če so naju bolele noge,
če tudi ni deževalo, vzela sva si tudi voz.
Toda če je bilo lepo, šla sva peš; kadar sva
se naveličala voza, šla sva tudi peš.

Bogme, na ministrovi glavi sem poznal
svet. To sva jezdila v gledališče, kdar se
nama je poljubilo, in šla sva z gledališča
tudi, kdar se nama je poljubilo, niti enkrat
nisva dočakala konca! To je bilo zabave
tukaj, kjer me je pričakovalo takoj pri durih
sedem slug, ki so se pipali za čast, kateri
bi me na svoje mesto sprevedel! To je bilo
posvetovanja, shodov, deželnih zborov, in v
njih sem igral jaz glavno ulogo! Ni bilo ve-
like hiše, v katero bi me ne bili vabili, kjer
bi si ne bili steli v neizmerno čast, samo
da sem prišel jaz.

Ni trajalo dolgo, da sem si pridobil ne-
ovržno prepričanje, da sem velik duh; kaj-
pada še večí, nego sem si bil domneval
doma, ko me je še neznanu hrepenenje po-
dilo z žrebja ven; zdaj sem spoznal docela,
da sem baš za ministra ustvarjen, in čudil
sem se, kako sem le mogel biti kdaj tako
neumen, da bi bil o tem dvomil. Takemu
duhu, kakor sem jaz, je najlozja reč, bič
minister. Kako so se čudili ostali soklobuki,
kako dosledno, kako dostojno, kako resno
umem igrati ministra!

vlađi naloga, da domovino in nje vladarja brani; zlasti se to utegne nevesčaku tem bolje čudno zdeti, ker je načelnik vlade, grof Thun, brezdvomno od glave do pete pošten Avstrijec, tudi o Čehu Kaizlu se ne da dvomiti, da mu je za obstanek močne Avstrije mar. In vendar!

Stvar je namreč taka. Thun in njegova vlada mora storiti, kar mu vелеva minister zunanjih stvari Goluchowski, ta pa vелеva to, kar mu vелеva sluga nemškega cesarja Eulenburg, ta pa zopet stori gotovo le to, kar mu naroča v Berlinu njegov cesarski gospod s svojimi svetovalci. Nemcem zunaj se hudo mudi, da izvršijo delo, začeto od Bismarcka. Danes ni več slutnja ali sumnja, ampak dokazana, jasna stvar, da prihajajo iz Nemčije milijoni v to svrhu, da se v Avstriji pripravljajo in dela revolucija. Wolf in njegovi hlapci doli do zadnjega učitelja, ki dobiva šulverajnske groše, vsi so plačani, da se izvrši želja: Tostranska polovica Avstrije bodi pruska, onostranska samostalna!

Gotovo je čudno, tem čudneje v sedanjih resnih dneh, da se je minister Goluchowski zadnji teden mudil na Ogrskem pri grofu Gezi Andrassyju, sinu tistega Andrassyja, ki je z Bismarckom skoval nemško-avstrijsko zvezo; izvedelo se je le, da so Goluchowskemu tam prirejali slavnosti, in prusaški časniki so o tem pohodu pisali polni veselih nad. Pristavljamo, da kaj nepoštenega še sumiti nečemo, pa tega čustva se vendar ne moremo obraniti, da je dejstvo vsaj čudno.

Sicer pa pustimo to in stopimo raje k prašanju: Zakaj se pripušča, da našemu ministru narekuje nemški cesar? Na to prašanje pa hočemo šele pozneje kedaj odgovoriti, ker bi bil sicer danes članek predolg.

Kako se je razvilo in kako zahiral obrtništvo.

Mnogokak čitatelj me pač na tihem vprašuje: Kdo pa je prav za prav obrtnik? Poslušaj! Besedi rokodelca in obrtnika sta si zelo sorodni, vendar ne prav istega pomena. Rokodelec je tisti, kdor z delom svojih rok predeluje različne prirode, katere nam je rodila in dala zemlja, tako, da so pripravni za našo rabo; na pr. strojar, tesar, zidar. Pa tudi tisti je rokodelec, kdor take prirode, katere je že kake vrste rokodelec po svoje predelal, še dalje preuravnava, da zadovolji naše potrebščine; na pr. črevljar, krojač, klobučar. Vsak rokodelec je obrtnik; a obrtnik je tudi razno kak izdelovalec, ki ga roko-

delca ne moremo prav imenovati; na pr. mesar, krčmar, pekar. Vendar nam rabita obe besedi navadno v istem zmislu; in če govorimo sedanje dni, kako slab obrtnik, mislimo navadno na obrtnika-rokodelca. Obrtnik izdeluje svoje izdelke na malo z mnogimi ljudmi in dela tudi sam, ali s strojem ali brez stroja. Veleobrt ali industrijo pa zovemo tako podjetje, pri katerem gospodar sam nič ne dela; navadno še dela vodi ne sam, ampak ima za to ravnatelja; izdeluje z mnogimi stroji in mnogimi delavci v posebnih delavnicah, katerim pravimo tvornice (fabrike). Takih tvorničarjev (fabrikantov) v prejšnjih dobah ni bilo; veleobrt (industrija) se je zagneznil in razgneznil tedaj še le v novejšem času, ko je začelo rokodelstvo propadati in so se izumeli ter zavladali stroji (mašine). Kako se je to zgodilo, razvidiš nekoliko denes, nekoliko prihodnjic.

Sprva si je vsak človek in vsaka družina narejala sama svoja stanišča, svoja orodja in do malega vse svoje potrebščine. Ni bilo tedaj pravih obrtnikov ali rokodelcev. Toda polagoma so spoznali bolj in bolj, da so drug na drugega navezani: da ima nekateri že prirojeno večje veselje in večjo spretnost za nekatera dela, drug pa za druga. Kdor je napravljajal kako stvar bolje in lepovidneje, njemu so začeli dajati naročila tudi sosednjiki: tako je nastajalo sčasoma rokodelstvo. Tako je bilo razmerje pri starodavnih Slovencih. Vse kaže, da bi se bila pri njih obrt razvila z dne do dne bolj in se krasno razcvetela, ker so bili vsi Slovenci enakorodni in enakopravni — vsak samosvoj gospod, v kolikor ni te svobodnosti krčila potrebna rodbinska in rodovna zaveza.

Kar so nas, kakor si čul zadnjic, zavojevali, prevojevali in privojevali Germani. Prišli smo najprej pod oblast že po francozenih Frankov, kesneje pa pod oblast Nemcev. Ti so prevrgli vsa naša ustanovila in zakonila, vse naše naredbe in uredbe: usilili so svoje družabne razmere tudi nam. Kakor naše kmetištvo, nategnoli so tudi naše obrtništvo na svoje kopito: ali ljubo ali neljubo, ali prav ali neprav, neso vprašali; posihdoh se je razvijalo rokodelstvo pri nas ravno tako, kakor na Nemškem ali Francoskem.

Kakor so bili v Nemcih kmetje začetkoma nesamosvoji, služni grajščakom, tako nesvobodni, služni so bili tem grajščakom tudi obrtniki. Zbrali so jih ti mogočniki, kolikor so pripuščale razmere, vse okrog sebe, okrog svojega bivališča. Združili so jih vse v zveze, v zadružja. Takemu zadružju na čelo so postavili zadružnega načelnika. Ta

jim je gospodaril in jih kaznjeval, delal jim noč ali dan, dež ali solnce. Vendar so bili v mnogem oziru še na boljšem nego so sedanji tvorničani (fabričani), ki jih ima, naravnost ali ovinkoma, tvorničar malo da ne docela v svojej samovolji. Sv. cerkev je pa skrbela tudi za te uboge služnike. Preučevala je ljudem um in prešinjala in blažila jim srce in tako rokodelcem utirala pot do vedno večje nezavisnosti. Čim bolj se je utrjevalo ter zaglobilo v javno življenje krščanstvo, tem bolj je rasla njih svobodnost. Poleg tega in še bolj vsled tega, z neprestanim vplivanjem sv. vere, se je krepila tudi prosveta (omika) in z njo so se množile razne potrebščine, ki so jih izdelovali obrtniki: na ta način se je večal njih vpliv, večala njih blaginja (blagostanje), večala njih samosvest. Osamosvajali so se bolj in bolj, dokler se neso docela osvobodili. Ostali so neprenehoma zavezani v svojih zadružjih ali cehih (Zunft); samo, da so se ta zadružja, v katerih so bili zjedineni sprva vsi rokodelci istega kraja, cepila in razdeljevala, kar je bilo čisto prav, v razna strokovna zadružja, čim bolj se je namnoževalo število obrtnikov raznih vrst: mizarji so si prirédili svoje, zidarji svoje, krojači svoje, črevljarji svoje posebno zadružje itd. Vsaka taka zveza je imela svoja posebna pravila, katera so jim potrjevali vladarji.

Vsako zadružje je obsegalo v sebi vse rokodelce svojega mesta in svoje stroke: mojstre, pomočnike (kséle) in vajence; tudi vdove so bile v tej svojej zavezi, če so še izvrševale obrt rajnega moža. Vajenci kajpak neso imeli kaj prida pravice, ker so se šele učili izvoljenega rokodelstva; a bili so vsprejeti v družino svojega mojstra kakor domači dečki. Ko se je bil (v treh letih) vajenec doučil, napravili so ga za pomočnika; o tej priliki mu je priredil njegov mojster obed ali pa mu je podaril večje ali manjše, včasih prav dragoceno darilo. Tudi pomočniki so v obče stanovali pri svojih mojstrih; slo jim je dobro: spadali so k rodbini kakor hišni sinovi. Pomočniki so imeli že raznolične pravice in si prisvajali bolj in bolj še večje. Shajali so se na rokodelskih «ostajah»: tako se je nazivalo njih zbirališče. Tam so razpravljali in preraševali svoje stvari; a jeden mojster je moral biti sonavzoč na takih zborih, da jih je nadzoroval. Prepire in razžalitve so sodili in razsojali sami mej soboj o takih priložnostih. Zasnovali so si kesneje tudi redna sodišča ter sodili v njih ne samo pomočnike temveč celo mojstre: delali so jim, če jim neso bili všeč, precej preglavice.

In kako so se pred menoj poniževali moji soklobuki! To ni bilo klobuka v celem mestu, še v celi deželi ne, ki bi me ne bil poznal, ki bi se ne bil ustavil pedeset korakov pred menoj, ki bi me ne bil pozdravil z največjim spoštovanjem. Toda tak duh, kakor sem jaz, ni si mnogo prizadeval z odzdravljanjem. K večjemu sem prikimal, in če je bil tovariš, ki me je srečal in pozdravil, le priprosta klobučina, niti pobrigal se nisem zanj. Le tem sem vračal vlijudnost v isti meri, kateri so me vabili, z večjim spoštovanjem poklonil sem se pa samo kralju.

Vendar so me znali moji podrejeni klobuki tudi ceniti in neprenehoma so se potegovali za mojo naklonjenost. Da sem kateremu prikimal, pripovedoval je to po dva dni; če sem se pred katerim popolnoma bil poklonil, veljalo je to za najredkejšo priznanje. Kar so mi klobuki samo videli na očeh, zgodilo se je takoj; nprav in red in spoštovanje do višjih gospodovalo je takrat v celi deželi. Najbogatejše dame so mi dvorile, matere so učile svoje hčerke, naj škilijo za menoj. Dekleta so koprnela po mojem pogledu, kakor žejni po studencu vode in kateri sem se bil poklonil, zavidalo ji je najmanj deset drugih. Pogovarjale so se med seboj, kako možato, ponosno korakam, vsak pregib, vsak korak je pokazal ministra, in

jaz sem si mislil ravno to. Šla je takrat govorica o meni od hiše do hiše, da morem potrkati, kjer mi je le ljubo, in da katerakoli mati iz katerekoli hiše mi navesi na vrat hčer, katerakoli mi je ljuba.

In tako imeniten in čislán sem bil v javnem in zasebnem življenju, na ulici in v sobi, skrivno in očito. Moja beseda veljala je več nego denar, moje pritrjenje več nego moja beseda. Moja dela so razglašali ustno in pismeno, z besedo in tiskom, in časniki so bili vsak dan polni hvalospevov, ki so veljali meni. Kako sem sedel jaz na glavi, tako so si prizadevali klobuki vseh uradnikov, začenshi od tega, kateri je prišel po vrsti takoj za menoj, pa do tega, kateri je bil v ti vrsti slednji. Kako sem jaz ponosno korakal, tako so se učili vsi od mladenča do starca, kateri so opazovali, kako more klobuk postati minister. Kako sem gledal jaz, gledali so vsi, kako sem govoril jaz, govorili so vsi, kar sem ljubil jaz, ljubili so vsi.

Nekóč sem šel na ulico neoglašen, ker nisem imel časa, da bi me bil strežnik pogladil. Drugi dan potem so bili vsi moji soklobuki nepoglašeni, kakor sem bil prejšnji dan jaz. Ko sem se pa drugega dne prikazal zopet poglašen, še tega dne pogladili so se bili vsi, katerim je bilo kaj ležeče na moji naklonjenosti.

Nekega dne prišlo je k meni petnajst klobukov s ponižno prošnjo, da bi jih osrečil s svojim milostivim spominom, ko bode se oddajalo neko mesto, in šestdeset klobukov poslalo mi je svoja voščila pismeno, ko je bil moj god.

Toda klobuk naj nikdar ne pozabi, da je sicer najvišji, najvznesenejši, najdostojnejši, najvažnejši na človeku, vendar pa je ravno klobuk, čegar padec je najlažji. Česar se klobuk najmanje nadeja, pripeti se najprej, in če so se Sojenice zaprisegle proti njemu, ne uide žalostnemu koncu.

Tako se je tudi zgodilo, da me je prehitel na potovanju dež in veter, in da sta bila dež in veter vzrok mojega padca. Dež me je poškopil, veter me je vrgel raz glavo, na katero me je vezala najgorečnija ljubezen in ležal sem v blatu kakor za opomin, da razpadem v prah in pepel. Dijabolski smeh slišal se je okrog mene iz vseh strani. Klobuki, kateri so se mi sicer približevali le s spoštovanjem, posmehovali so se mi zdaj porogljivo. Minister me je sicer takoj vzdignil, ampak moja stara slava je bila splavala po vodi; le en edini dež me je bil splahnil, le en vetrič me je bil pognal iz omamljive višine, na katero se več nikdar nisem povspel; minister me niti v sobo ni vzel; takoj na stopnicah me je oddal slugi in svoje krasne